Työehdot-osasto/Työläjärvi

14.2.2024

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Kirjallinen kuulemispyyntönne 29.1.2024

**HE 104/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville aineille ja menetelmille ammatissaan altistuvien luettelosta ja rekisteristä annetun lain muuttamisesta**

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry kiittää mahdollisuudesta lausua valiokunnalle ja ilmoittaa kannattavansa hallituksen esityksen tavoitteita. Työntekijöiden terveyden suojelemisessa syöpävaarallisilta ja muilta vaaraa aiheuttavilta aineilta ASA-rekisteri tarjoaa hyvän työkalun. Hallituksen esityksen tavoitteisiin sekä toimenpiteisiin tavoitteiden saavuttamiseksi Suomea tietysti velvoittavat myös ajankohtaiset direktiivimuutokset.

Sen sijaan direktiivi jättää liikkumavaraa implementoinnin toteutustavoille, eikä SAK kaikilta osin kannata hallituksen esitykseen valittua implementointitapaa. Tämä ei ole toimivin ja tehokkain vaihtoehto yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

SAK on esittänyt lakivalmistelun aikana parhaana direktiivin implementointitapana, että nykyiseen Työterveyslaitoksen hoitamaan ASA-rekisteriin tulisi avata uusi rekisteröintitoiminto lisääntymisterveydelle vaarallisia aineita varten. Tästä toiminnosta aiheutuva pienehkö lisäkustannus (n. 100 000 e) tulisi kohdennettuna lisärahoituksena osoittaa rekisteriä hallinnoivalle Työterveyslaitokselle. Olemme ymmärtäneet, ettei tämä tapa kuitenkaan olisi mahdollinen koska kyseistä määrärahaa ei budjettiraameihin ole varattuna. Katsomme, että kyseinen kustannuserä olisi valtion budjetin mittakaavassa vähäinen ja perusteltu työntekijöiden suojelun parantamiseksi.

Tätä implementoinnin toteuttamisvaihtoehtoa ja Työterveyslaitosta rekisterinpitäjänä kannattivat valmisteluvaiheessa myös työnantajajärjestöjen edustajat. Omana uutena toimintona ASA-rekisterissä voitaisiin helposti huolehtia siitä, että rekisteriin ilmoitetut lisääntymisterveydelle vaaralliset altistumistiedot hävitetään automaattisesti esim. 10 vuoden kuluttua. Direktiivin määrittämä 5 vuoden säilytysaika on minimiaika, ei maksimiaika.

Uutta rekisteritoimintoa voitaisiin hyödyntää anonyymisti myös tutkimustyön ja tilastoinnin tarkoituksiin, jolloin 5 vuotta pitempi säilytysaika tarjoaisi selvästi enemmän mahdollisuuksia tutkimuskäytössä. Hajautetusti ja lyhytaikaisesti vain työnantajien luettelotoimintana hoidettava rekisteröintivelvoite tarkoittaa käytännössä sitä, ettei kiinnostavaa aineistoa ole mahdollista hyödyntää tutkimustyössä.

SAK pahoittelee sitä, että näin hukataan mahdollisuudet tehdä relevanttia ja käytännön työsuojelua hyödyttävää tutkimustyötä.

Hallituksen esityksessä ehdotettu toimeenpanotapa, jossa uusi lisääntymiselle haitallisten aineiden rekisterinpitovelvoite hajautettaisiin työnantajille, tarkoittaisi käytännössä heille jonkin verran hallinnollista lisätyötä ja kustannuksia, sekä työajan että tietojärjestelmähankintojen ja -ylläpidon muodossa. Myös hajautettujen järjestelmien tiedonkeruun kattavuus ja oikeellisuus sekä tietoturvallisuuden ylläpito herättävät huolta ja kysymyksiä.

Valtakunnallisesti yhteenlaskettuna nämä hajautetun mallin kustannukset olisivat todennäköisesti suuremmat kuin Työterveyslaitoksen hoitama keskitetty rekisteritoiminto.

Tietojen oikeellisuuden sekä tietoturvan laadun osalta pirstaleiset työnantajavastuiset rekisterit herättävät paljon kysymyksiä, ja alkuperäinen tavoitteiden saavuttaminen, johon myös direktiivi Suomea velvoittaa, saattaa vaarantua.

Työnantajien pirstaleisesti hoitama lisääntymiselle vaarallisten aineiden rekisteröinti sisältää siis useita epävarmuuksia ja haittoja verrattuna Työterveyslaitoksen keskitetysti hoitamaan rekisteröintivelvoitteeseen. On myös työpaikoilla helposti hämmennystä ja sekavuutta aiheuttava tilanne, ettei kaikkia vaarallisia aineita tarvitsekaan luetteloida, ilmoittaa ja rekisteröidä samoilla toimintatavoilla. Nyt syöpävaarallisten aineiden osalta esitetään erilaisia toimintavelvoitteita kuin lisääntymiselle vaarallisten aineiden osalta. Vuosittaisen luetteloinnin ja pitempiaikaisen rekisterinpidon erot ja yhtäläisyydet, vastuut ja velvoitteet saattavat mennä sekaisin.

Erilaiset toimintavelvoitteet saattavat myös johtaa lisääntymisterveyteen liittyvien riskien vähättelyyn. Kun Suomessa tällä hetkellä syntyy vähemmän lapsia kuin liki 200 vuoteen, tulisi ennemminkin tehdä kaikki mahdollinen lisääntymisterveyden sekä siihen vaikuttavien ympäristöolosuhteiden ja asenteiden parantamiseksi.

Rekisteröintivelvollisia altisteisen työn työnantajia löytyy useilta eri toimialoilta: mm. useilta teollisuuden eri toimialoilta, rakennusalalta, kierrätyksen ja huoltotyön toimialoilta sekä terveydenhuollosta. Työnantajien syöpävaarallisten aineiden ilmoituksissa ASA-rekisteriin on todennäköisesti jonkin verran puutteita jo tälläkin hetkellä.

Huolena on puutteellisen rekisteröinnin yleistyminen nykyisestä, mikäli hallituksen esityksen mukaisesti työnantajien vastuulle tulisi varsinaista rekisterinpitoa nykyisen ilmoitusvelvollisuuden rinnalle. Erityisesti pk-sektorin yrityksissä riskit puutteellisesta rekisteröinnistä ovat suurempia.

Näillä yrityksillä esiintyy enemmän myös konkurssiriskejä. Nykyisessä taloustilanteessa riski yrityksen toiminnan lopettamisesta on suuri varsinkin rakennusalalla, jossa myös vaarallisille aineille altistuneita työntekijöitä on paljon.

Suunnitelmana hallituksen esityksessä on, että toimintansa lopettavien työnantajien rekisterinpitovelvoite siirtyisi työsuojeluviranomaisille. Tästä todennäköisesti aiheutuisi jonkin verran työaika- ja tietojärjestelmäkustannuksia työsuojeluhallintoon.

Riskinä on myös, että hankalissa konkurssitilanteissa tietojen siirtymistä vaikeuksissa olevilta työnantajilta ei voida varmistaa, jolloin työntekijöiden suojelun tavoitteet sekä direktiivin tavoitteiden ja velvoitteiden toteutuminen vaarantuisivat. Työterveyslaitoksen ASA-rekisteriin ilmoitetut tiedot sen sijaan säilyisivät tallella myös mahdollisen konkurssin tilanteissa.

Työntekijät eivät tällä hetkellä myöskään itse riittävästi tunne omaa altistumishistoriaansa tai oikeuksiaan saada omia altistetietoja rekisteristä tai työnantajalta. Tästä tarvitaan tulevaisuudessa viestintää ja koulutusta kaikille osapuolille. Olisi selkeyden vuoksi hyvä, jos myös tässä hallituksen esityksessä voitaisiin säätää työntekijöiden oikeudesta omiin tietoihinsa. Vaikka juridiikan osaajille asia lienee itsestäänselvyys, on se työpaikan osapuolille usein epäselvä kysymys.

Jotta työntekijät tulisivat paremmin tietoisiksi omista altistumistiedoistaan, tulisi tässä hallituksen esityksessä säätää myös työnantajan velvollisuudesta ilmoittaa vuosittaiset altistumistiedot asianomaiselle työntekijälle itselleen ilman erillistä pyyntöä. Hallituksen esitystä olisi hyvä täydentää tältä osin.

Työsuojeluvaltuutetun tulee saada ryhmätason tiedot käyttöönsä ilman erillistä pyyntöä, jotta hän voi osaltaan varmistua kaikkien organisaatiossa käytössä olevien vaarallisten aineiden tulleen asianmukaisesti huomioiduksi ilmoituksessa, rekisteröintimenettelyssä ja luetteloinnissa. Työsuojeluvaltuutettu voi nostaa asian keskusteluun työpaikalla sekä tarvittaessa ottaa myös yhteyttä työsuojeluviranomaisiin.

Lausuttavana olevasta koko hallituksen esityksen kokonaisuudesta tarvitaan viestintää ja koulutusta työpaikan osapuolille, työterveyshuolloille ja työsuojeluorganisaatioille. Tiedotus- ja koulutustoimijoina tähän työhön tarvitaan STM:n ja Työterveyslaitoksen ohella aluehallintovirastoja. Samoin valvontatyöhön tarvitaan resurssointia.

Seuraavassa vaiheessa tulisi rakentaa henkilökohtaisten altistumistietojen yhdyspinta terveydenhuollon Kanta-arkistoon, jotta nämä altistumistiedot olisivat tarvittaessa helposti terveydenhuollon käytettävissä sekä

altistuneen työntekijän itsensä tarkistettavissa myös Kanta-arkiston kautta. Asia ei aikataulusyistä enää ennätä mukaan tähän hallituksen esitykseen, mutta siinä olisi kannatettava kehittämiskohde lähivuosien jatkotyöhön.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lisätiedot asiantuntijalääkäri Riitta Työläjärvi
puh. 040 827 2988
riitta.tyolajarvi@sak.fi